

Όταν το κέντρο του κόσμου, ο σκληρός δίσκος γνώσης στην αρχαιότητα, ήσαν οι Δελφοί **(εικ. 1)**, ο πλουσιότερος βασιλιάς της Λυδίας, ο Κροίσος, ένωθε την ανάγκη να στείλει ένα πολύτιμο δώρο στο δελφικό ιερό, έναν φυσικού μεγέθους ασημένιο ταύρο με χρυσά κέρατα, περίπου στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ.

Μερικούς αιώνες αργότερα, και μολονότι ο παγκόσμιος χάρτης είχε αλλάξει με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η Αθήνα διατηρούσε την αίγλη της, ως πρωτεύουσα πόλη του ελληνισμού, τουλάχιστον στο πνευματικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να δέχεται άλλου είδους δώρα: δύο μεγάλα αρχιτεκτονήματα, κάτω από τη σκιά της Ακρόπολης, μια στοά στη νότια και μια στη βόρεια κλιτύ της Ακρόπολης, του Ευμένη **(εικ. 2)** και του Απτάλου **(εικ. 3)** βασιλέων της Περγάμου, αντιστοίχως. Και στο πρώτο παράδειγμα αλλά και στα δεύτερα διακρίνει κανείς τον τρόπο διείδυσης μιας εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής προς μια λαμπρή μητρόπολη, φυσικά με ανταποδοτικά οφέλη, λιγότερο ή περισσότερο φανερά, άμεσα ή έμμεσα.

Υπάρχει άραγε αντιστοιχία με το σήμερα;

Η απάντηση είναι καταφατική, με ορατά τα άμεσα και τα έμμεσα οφέλη.

Μια δέσμη ανάλογων κτιρίων ανά τον κόσμο, στην Ευρώπη, την Ασία και αλλού, είναι τα Μουσεία της αλυσίδας Guggenheim που δωρίζουν ένα «κέλυφος», ένα "brand name", αλλάζοντας τον πολιτιστικό χάρτη πόλεων και περιοχών και φυσικά την οικονομία τους (όπως λ.χ. το παράδειγμα του Bilbao, στη χώρα των Βάσκων, **εικ. 4**) με ανταλλάγματα την παγκόσμια φήμη και

φυσικά τα οικονομικά οφέλη τόσο των μουσείων Guggenheim όσο και των πόλεων και των κοινωνιών που φιλοξενούν Ιδρύματα συχνά χωρίς έργα τέχνης, αφού ο δανεισμός των τελευταίων παρέχεται με το αζημίωτο.

Το Λούβρο, ακολουθώντας μια ανάλογη εξωτερική πολιτιστική πολιτική ξεκίνησε πριν λίγα χρόνια πιο συντηρητικά, δημιουργώντας αρχικά συνεργασίες με διάφορα Μουσεία στον κόσμο, κυρίως ιδιωτικά, ανάμεσά τους το μουσείο Sabanci της Κων/πολης, το Κυκλαδικής Τέχνης της Αθήνας κ.ά., με κορύφωση τη δημιουργία παραρτήματός του στα Αραβικά Εμιράτα **(εικ. 5)**, μεταλαμπαδεύοντας μάλιστα μια κουλτούρα τελείως διαφορετική από τον πολιτιστικό περίγυρο της Αραβικής Χερσονήσου, όπου το πιο κοντινό κομμάτι του πολιτισμού που αντιπροσωπεύει είναι η εικόνα της γυάλινης πυραμίδας συμβόλου της αυλής του, έργο του Κινέζου αρχιτέκτονα Πευ, χωρίς αυτό να εμποδίζει μια επένδυση ενός δισεκατομμυρίου ευρώ σε βάθος 30 χρόνων.

Το ερώτημα δημιουργείται αυτόματα. Πού είναι η παρουσία της Ελλάδας με το τεράστιο πολιτιστικό της πλεόνασμα; Το ερώτημα είναι ρητορικό και η απάντηση γνωστή. Συγκροτημένη εξωτερική πολιτιστική πολιτική στο θέμα δεν υπάρχει, εκτός από την ενδιάμεση λύση των περιοδικών εκθέσεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Θα αναφερθώ σε δύο-τρία παραδείγματα στο εσωτερικό της χώρας μας: Η έκθεση των Μακεδόνων στη Θεσσαλονίκη όταν η πόλη ήταν η πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1997 ή η έκθεση «*Η πόλη κάτω από την πόλη*» **(εικ. 6)** που έλαμψε μαζί με τα εγκαίνια του Μετρό το 2000 στην Αθήνα, διέθετε έναν κατάλογο που εξαντλήθηκε με πωλήσεις ανά τον κόσμο σε πάνω από 30.000 τόμους από τον εκδοτικό οίκο Abrams της Νέας Υόρκης. Ωστόσο, όσο και αν ζητήθηκε από διάφορες πρωτεύουσες του κόσμου με ανάλογα

προβλήματα, δηλαδή δημιουργίας Μετρό, δεν ταξίδεψε ούτε μια φορά και πουθενά. Και μια άλλη μεγαλειώδης έκθεση που ακολούθησε το 2003, οι *Πλόες: Σχέσεις λαών της Μεσογείου στην αρχαιότητα (εικ. 7)*, και η οποία λειτούργησε ως δίκτυο εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής, συνενώνοντας 92 Μουσεία από 10 χώρες, ευρωπαϊκές, αραβικές, ανεξάρτητες κ.λπ. **(εικ. 8)**, απέσπασε το πιο εξαιρετικό σχόλιο από αρχαιολόγους του Βρετανικού Μουσείου: *«Μόνον η Ελλάδα θα μπορούσε να διοργανώσει κάτι ανάλογο, που έχει φιλικές σχέσεις με ολόκληρη τη Μεσόγειο και με τον αραβικό κόσμο. Η δική μας εξωτερική πολιτική δεν δημιουργεί πάντοτε τα εχέγγυα για δανεισμούς της πολιτιστικής κληρονομιάς ανά τον κόσμο»*.

Παραδείγματα δεν λείπουν και από το εξωτερικό: Όπως η μεγαλειώδης έκθεση για το Βυζάντιο στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης "The glory of Byzantium" το 1997 και πιο πρόσφατα η έκθεση που πραγματοποιήσαμε εμείς στο Πεκίνο **(εικ. 9)** για τον Κυκλαδικό πολιτισμό με αφορμή την Ολυμπιάδα του 2008 στην Κίνα ή για την Μακεδονία και τον Μεγαλέξανδρο στο Ashmolean της Οξφόρδης ή το Λούβρο στο Παρίσι πέρυσι.

Επομένως, δυνατότητες υπάρχουν. Ιδιαίτερα αν συνδυαστούν με την Κύπρο, που κατά τη γνώμη μου δεν είναι τίποτε άλλο από ένα πέτρινο σταθερό αεροπλανοφόρο, **(εικ. 10)** μια γροθιά της οποίας ο δείκτης πιέζει το υπογάστριο της Εγγύς Ανατολής. Το θέμα της διάστασης (πολιτιστικής και πολιτικής) της Μεσογείου, που αναζητούσε επιμόνως η Γαλλία, μήπως θα έπρεπε επιτέλους να ξυπνήσει τα αντανεκλαστικά μας πριν προλάβουν άλλοι; Έστω ως περιφερειακού μεσογειακού κέντρου. Άλλωστε κατά γενική παραδοχή από τα μικρά δημιουργούνται τα μεγάλα. Το 2010 μιλώντας στην αίθουσα της Γερουσίας στη Βουλή είχα προτείνει να πραγματοποιηθεί μια έκθεση με τίτλο

«Οι Έλληνες» (The Greeks), όπου το ανθρωποκεντρικό στοιχείο του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, η αισθητική, οι επιστήμες, η φιλοσοφία, η δημοκρατία και τα πρότυπά της θα ταξίδευαν μέσα από μια σειρά έργων τέχνης σε 10-15 μεγάλα Μουσεία του κόσμου, της Ανατολής, της Δύσης, της Αυστραλίας, παντού. Νομίζω ότι έπιασε τόπο εκείνη η παρέμβαση και υπάρχει κινητικότητα από το Υπουργείο Πολιτισμού για το εγγύς μέλλον (2014; 2015;).

Ας έρθουμε τώρα στην εντός των τειχών πολιτιστική μας καθημερινότητα, σε αυτό που ονομάζουμε ήπια ανάπτυξη – συνδυασμό, δηλαδή, πολιτισμού και τουρισμού και, επομένως, του ισχυρότερου δευτερογενούς τομέα της ελληνικής οικονομίας. Για να γίνω πιο κατανοητός, θα ξεκινήσω από δύο πυλώνες, δύο ακρογωνιαίους λίθους στους τομείς του πολιτισμού και του τουρισμού: τους αρχαιολογικούς χώρους και τα Μουσεία από τη μια, και τα ξενοδοχεία από την άλλη.

Τα ξενοδοχεία της δεκαετίας του '60 ήταν απλά dormitories (υπνωτήρια) **(εικ. 11)**. Σήμερα είναι κέντρα με πολλαπλές χρήσεις **(εικ. 11α)**: διαθέτουν συνεδριακά κέντρα, παιδότοπους, διασκέδαση, τα πάντα ώστε να κρατήσουν τους πελάτες -άρα και το κέρδος- εντός τους. Για να γίνει αυτό πρέπει να παραδεχθούμε ότι διέθεσαν και φαντασία και όραμα και, φυσικά, πόρους.

Τα Μουσεία, συνέχισαν την πορεία τους και όλοι μας έχουμε εμπειρίες από αυτά, θετικές ή αρνητικές. Ωστόσο, η δομή και η λειτουργία αρκετών από αυτά εξακολουθεί σε πολλά σημεία να είναι αυτή της δεκαετίας του '70. Ας μη μιλήσουμε εδώ για τα ωράρια επισκεπτών, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση υπαλλήλων, γενικά για τη στελέχωση του μουσειακού πλέγματος. Φυσικά υπάρχουν και εξαιρέσεις.

Πρόσφατα πραγματοποιήσαμε μια στατιστική: εάν ένας επισκέπτης-πελάτης μεγάλου ξενοδοχειακού συγκροτήματος, ξένος ή και έλληνας, έχει μια μέρα ελεύθερη μόνος, όχι με προγραμματισμένη διαδρομή και βγει μια βόλτα στην όποια κοντινή πόλη μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, τι θα προτιμήσει; Μια βόλτα στο ιστορικό κέντρο της, ένα περιδιάβασμα στα μαγαζιά, χαλάρωση ή μια επίσκεψη στο Μουσείο; Η απάντηση, τις περισσότερες φορές, έφερνε τελευταία και καταϊδρωμένη την επίσκεψη στο Μουσείο.

Το θέμα είναι πολύπλοκο και οι λύσεις διαφορετικές ανά περιοχή. Δεν θα τις συζητήσω εδώ και τώρα. Θα αναφέρω, ωστόσο, μερικά παραδείγματα μαζί με την προβληματική και κάποιες λύσεις που δημιουργούνται από την πολλαπλότητα και την πολυπλοκότητα των ενδιαφερόντων.

Ποιος χαράζει την τουριστική πολιτική και ιδιαίτερα το τμήμα της που συνδέεται με τον πολιτισμό; Τα συμφέροντα των πρακτορείων (εθνικών και διεθνών); Τα κράτη, δηλαδή η κεντρική κρατική διοίκηση ή τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων; Επιτυχημένα και αποτυχημένα παραδείγματα υπάρχουν πολλά σε όλα τα επίπεδα. Θα μου επιστρέψετε να αναφερθώ σε ένα ξένο κρατικό παράδειγμα: στους τάφους με τους στρατιώτες της Κίνας στο Σιάν **(εικ. 12)**. Εδώ, το κεντρικό αρχαιολογικό εργαλείο, το εύρημα, έγινε πολιτιστικό και τουριστικό αγαθό-προϊόν, διεθνούς εμβέλειας με αποτέλεσμα ένας αγρός με τάφους και αναρίθμητα πήλινα αγάλματα να γίνει διεθνής προορισμός. Άμεσα από το Πεκίνο δημιουργήθηκαν και υπάρχουν αυθημερόν πολλαπλές πτήσεις διάρκειας δύο ωρών προς Σιάν μετ' επιστροφής. Φυσικά, οι υποδομές και ο τρόπος παρουσίασης είναι υποδειγματικές. Δημιουργήθηκαν δρόμοι, λεωφόροι, χώροι εξυπηρέτησης, μια ολόκληρη τουριστική βιομηχανία. Αυτό, δηλαδή, που έκαναν, *mutatis mutandis*, έναν αιώνα πριν οι Έλληνες στον αρχαιολογικό

χώρο της Ολυμπίας, προεκτείνοντας τη σιδηροδρομική γραμμή Πελοποννήσου έως την Ολυμπία. Και ... κατέληξαν στο σήμερα.

Ένας τόπος που θα μπορούσε να έχει αναλογίες με το Σιαν στην Ελλάδα είναι λ.χ. η Βεργίνα (**εικ. 13**). Και αν η αρχαιότητα δεν επαρκεί, τότε θα μπορούσε να συνδυαστεί και με άλλους πολιτισμούς: το Βυζάντιο και οι εκκλησιές της Βέροιας δεν απέχουν παρά μόνον 5 χιλιόμετρα από τους βασιλικούς τάφους της Βεργίνας. Και λίγο πιο μακριά απλώνεται η συμβασιλεύουσα Θεσσαλονίκη.

Ανάλογα θα μπορούσα να αριθμήσω τα πλεονεκτήματα μιας νησιωτικής τουριστικής πολιτικής με κέντρο τη Δήλο (**εικ. 14**), με την γειτονική κοσμοπολίτικη Μύκονο στα ανατολικά, την ασκητική Ρήνεια στα δυτικά και τη «θρησκευτική» Τήνο στα ΒΔ. Μόνο που η ελληνική Πομπηία (δηλαδή η Δήλος), πόρρω απέχει από την Πομπηία της Ιταλίας (**εικ. 15**) σε όλο το φάσμα των υποδομών.

Με όσα ανέφερα παραπάνω δεν υπονοώ πως θα πρέπει να πάψουν να υπάρχουν αρχαιολογικοί χώροι και Μουσεία που εξυπηρετούν άλλες ανάγκες: πνευματικές, επιστημονικές κ.λπ. και οι οποίες δεν αποφέρουν οικονομικά οφέλη. Αλλά αυτές θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες και να λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία ή παραρτήματα με άλλους μεγαλύτερους και οικονομικά προσοδοφόρους αρχαιολογικούς τόπους. Διαφορετικά, η ήπια ανάπτυξη θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να περιλαμβάνει μετά το επιστημονικό ή άλλο ενδιαφέρον, την αξιολόγηση και με οικονομικά κριτήρια: δηλαδή, αποτίμηση αποστάσεων από μεγάλα αστικά κέντρα, ξενοδοχειακά συγκροτήματα (για τροφοδότηση με πλήθος ανθρώπων όχι σε απαγορευτικές αποστάσεις αλλά πάντως όχι πολύ κοντά), και, οπωσδήποτε συνδυασμό

φυσικού κάλλους (για να μη λησμονούμε την οικολογική διάσταση) και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Στο τελευταίο, ει δυνατόν να υπάρχει συνδυασμός όλων των πολιτισμικών φάσεων (αρχαιότητα, Βυζάντιο, νεότερος πολιτισμός), έτσι που να δημιουργούνται εχέγγυα ανάπτυξης.

Μια και βρισκόμαστε στην Κρήτη που συμπληρώνει τα εκατοστά γενέθλια της ένωσής της με την Ελλάδα, θα μου επιστρέψετε να αναφερθώ στο παράδειγμα της Ελεύθερνας. Και αν αυθόρμητα το ερώτημα θα ήταν: Γιατί η Ελεύθερνα και όχι ένας άλλος αρχαιολογικός χώρος της Κρήτης τα βασικά μου επιχειρήματα θα συνοψίζονταν στα εξής:

1. Η ευνοϊκή της θέση ανάμεσα στην Κνωσό και την Κυδωνία, το Ηράκλειο και τα Χανιά αλλά στην υπαίθρο χώρα που τόσο πολύ αναζητά ο επισκέπτης των σύγχρονων πόλεων, την καθιστούν δυναμικό σταθμό τουριστικού προορισμού.

2. Δεν πρόκειται για μινωικό ανακτορικό συγκρότημα από τα οποία η Κρήτη έχει αναδείξει περί τα 10 και ορισμένα σε σχετικά κοντινές αποστάσεις μεταξύ τους (Κνωσός, Γαλατάς, Φαιστός, Αγία Τριάδα, Μάλια, Ζάκρος, Κυδωνία).

3. Πρόκειται για το μοναδικό παράδειγμα μίας πρωτεύουσας των ελληνικών χρόνων στο νησί **(εικ. 16)**, μοναδικό για την εικονογράφηση των στίχων του Ομήρου **(εικ. 17)** στο ταφικό τελετουργικό της καύσης του Πατρόκλου με αποδεδειγμένα υλικά κατάλοιπα.

4. Για την πλούσια συγκομιδή της σε αρχαιότητες κατά χώραν (in situ) **(εικ. 18)** καθώς και παντός είδους υλικό και εξαιρετικής ποιότητας έργα: όπλα **(εικ. 19)**, εργαλεία **(εικ. 20)**, αγάλματα **(εικ. 21)**, ειδώλια **(εικ. 22)**, αγγεία

(εικ. 23), κοσμήματα **(εικ. 24)** που ευχάριστα και άνετα θα γέμιζαν 4-5 μουσεία χωρίς επαναλήψεις.

5. Για την υποδειγματική της ανασκαφή και τα ευρήματα που συγκαταλέχθηκε μέσα στις 10 καλύτερες του κόσμου το 2010 **(εικ. 25)** από το American Institute of Archeology.

6. Για την πολυεπιστημονική (multidisciplinary) αντιμετώπιση του αρχαιολογικού έργου σε συνδυασμό με την ανθρωπολογία, **(εικ. 26)** παλαιοδημογραφία, παλαιοβοτανική **(εικ. 27)** και φυσικά με τις εκδόσεις στην ελληνική, αγγλική, γαλλική, γερμανική γλώσσα, τις μονογραφίες **(εικ. 28)**, τους καταλόγους εκθέσεων, τις διδακτορικές διατριβές **(εικ. 29)**, τα άρθρα σε διεθνή συνέδρια και συμπόσια κ.λπ. που της προσδίδουν τη φήμη και τα εχέγγυα μιας πολυεπισκεψιμότητας που είναι πάντοτε το ζητούμενο.

Και φυσικά να προσθέσω εδώ για τη συνέπεια αλλά κυρίως τη συνέχεια του παραγόμενου επιστημονικού και ανασκαφικού έργου το οποίο υποστηρίζεται από το Ανώτατο Πνευματικό Ίδρυμα του νησιού, το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

7. Για τη δημιουργία του πρότυπου αρχαιολογικού χώρου όπου η προστασία των αρχαιοτήτων με στέγαστρα **(εικ. 30)** που υλοποιήθηκαν από το Γ' ΚΠΣ, συνδυάστηκε με μονοπάτια **(εικ. 31)**, καθιστικά **(εικ. 32)**, σταθμούς πληροφόρησης **(εικ. 33)**, φυλακεία **(εικ. 34)** σε συνδυασμό με την αλώβητη φύση, το φυσικό κάλλος, το ιστορικό τοπίο, που προστατεύονται όλα με νόμους και διατάγματα **(εικ. 35)**. Και τέλος, με την ολοκλήρωση ενός Μουσείου **(εικ. 36)** που εκτελείται από το ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Πολιτισμού, του πρώτου μουσείου αρχαιολογικού χώρου στην Κρήτη (ανάλογα όπως

συμβαίνει στην υπόλοιπη Ελλάδα λ.χ. στην Ολυμπία, τους Δελφούς, τη Βεργίνα).

Εάν όμως, η αρχαιότητα στην Ελεύθερνα συνομιλεί αγαστά με το φυσικό κάλλος στο «Ελαυθερναίων Άλσος» **(εικ. 37)**, η πρόσφατη ιστορία και η ζωντανή θρησκεία αντιπροσωπεύονται με την περίφημη μονή Αρκαδίου **(εικ. 38)**, 4-5 χιλιόμετρα δυτικά από την αρχαία πόλη και η βενετσιάνικη αρχιτεκτονική και η σύγχρονη κεραμική δημιουργία μόλις 5 χιλιόμετρα ανατολικά της στους Μαργαρίτες **(εικ. 39)**. Έτσι και ο επισκέπτης θα έχει ένα εξαιρετικά πλούσιο πλέγμα συνδυασμών –για να μην αναφερθώ σε διαδρομές ανάμεσα σε χωριά και οικισμούς της ευρύτερης περιοχής- και η διάρκεια επίσκεψής του θα είναι ανάλογη με τις προτιμήσεις του, πρωινή ή απογευματινή σε απόσταση αναπνοής από τη βόρεια ανεπτυγμένη ακτή της Κρήτης. Αν μάλιστα σκεφθεί κανείς να συνδυάσει τον πολιτισμό αυτό με τους πληθυσμούς των επισκεπτών στα ξενοδοχεία, οι οικονομικές δυνατότητες και για την πολιτιστική κληρονομιά θα ήταν εξαιρετικά ευεργετικές. Ειρήσθω εδώ ένα παράδειγμα: Αν στο τουριστικό πακέτο 500.000 επισκεπτών προστίθετο 1 έως 5 ευρώ ανά επισκέπτη, περιλαμβάνοντας φυσικά ελεύθερη είσοδο για όποιον επιθυμούσε να επισκεφθεί τον αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο του φροντισμένο με ωράρια και ξενάγηση, τότε η ωφέλεια για τον αρχαιολογικό χώρο θα κυμαινόταν από 500.000-2.500.000 € ανά περίοδο, χωρίς αυτό να φανεί ως επιβάρυνση στο ποσό που ξοδεύει κάθε επισκέπτης στο τουριστικό του πακέτο.

Άρα, και λύσεις υπάρχουν και δυνατότητες επίσης. Εκείνο όμως που δεν έχει καν ξεκινήσει είναι η αξιολόγηση και η στρατηγική. Άλλωστε πολιτική και,

επομένως, πολιτιστική πολιτική σημαίνει κρίνω, συγκρίνω, αξιολογώ, προτιμώ, διαλέγω, άρα σχεδιάζω, καταλήγω και ενεργώ.

Και μια τελευταία επισήμανση!! Ξανά στον παράγοντα ΠΑΙΔΕΙΑ: και δεν αναφέρομαι εδώ στην γενική παιδεία και την έλλειψή της, που διαπιστώνεται δραματικά κάθε μέρα στις μεγάλες ομάδες στις οποίες αναφέρθηκα ακροθιγώς παραπάνω. Ως πρόεδρος κατά διαστήματα επί μια εικοσαετία των Σχολών Ξεναγών της Ελλάδας, έχω άμεση γνώση τι σημαίνει το ανθρώπινο πρόσωπο του τουρισμού. Η πύλη που θα ανοίξεις για να δουν οι ξένοι την Ελλάδα με τα δικά σου μάτια.

Αναφέρομαι ειδικά εδώ στην παιδεία του αρχαιολογικού τομέα ως επένδυση. Σε χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής (Κύπρος, Τουρκία, Ισραήλ) υπάρχει ένα πλέγμα ερευνητικών κέντρων, όπου εκπαιδεύονται εκατοντάδες νέων επιστημόνων (αρχιτέκτονες, ανθρωπολόγοι, αρχαιολόγοι κ.λπ.) φυσικά με το αζημίωτο. 4.500-5.000 δολάρια το μήνα ανά άτομο. Φυσικά, το οικονομικό κέρδος που υπαινίσσεται η παραπάνω πρόταση δεν θα ήταν ευκαταφρόνητο για 3-5 τέτοια ανασκαφικά κέντρα στις περιφέρειες της χώρας όπου εδρεύουν Πανεπιστήμια και Πανεπιστημιακές ανασκαφές, λ.χ. στην Κρήτη, το Αιγαίο, την Πελοπόννησο, την Μακεδονία κ.λπ. (Το οικονομικό όφελος για 100 μόνον άτομα σε κάθε κέντρο θα εξισούτο με μισό περίπου εκατομμύριο ευρώ, ανά έτος, σημαντική πηγή εσόδων για πλήρη ετήσια αρχαιολογική έρευνα, όχι μόνον ενός τόπου). Το πιο σημαντικό, ουσιαστικό και ενδιαφέρον, ωστόσο, σημείο θα το εστίαζα σε αυτό που θα ονόμαζα «τράπεζα φιλελληνισμού» και της οποίας το απότοκο θα προσδιόριζε σε επίπεδο μορφωμένων στελεχών των επομένων γενεών, μια τεράστια δυναμική από και

προς τις χώρες των νέων που θα συμμετείχαν σε αυτά τα κέντρα, όταν οι ίδιοι θα έχουν πλέον κατακτήσει θέσεις ισχύος στις χώρες τους.

Και αν τελικά, θεωρήσει κανείς ότι τα λεγόμενά μου ανωτέρω περιέχουν μια (θετικά κρινόμενη) αγάπη για την αρχαιότητα ή μια (αρνητικά κρινόμενη) αρχαιοπληξία, εκείνο που θα είχα να πώ είναι ότι ο άνθρωπος, νέος ή πρεσβύτερος, προς το «**ειδέναι ορέγεσθαι φύσει**» (από τη φύση του είναι πλασμένος για να μαθαίνει) και, ότι η μεγαλύτερη πηγή γνώσεων, φυσικά πέρα από τη σύγχρονη επιστήμη (πυρηνική φυσική, νανοτεχνολογία, νευροψυχολογία κ.λπ.), έρχεται μέσα από την ποίηση και τη γοητεία καθώς η ανθρωπότητα έλκεται από τον μύθο και το αίνιγμα μαζί και, ως τέτοια, η ελληνική αρχαιότητα είναι ιδανική στο να ασκεί αστείρευτη γοητεία.

Σας ευχαριστώ.